

ONA TILI DARSLARIDA BOSHLANG'ICH SINIF O'QUVCHILARINING NUTQIY KOMPETENSIYALARINI RIVOJLANTIRISH METODIKASI

Abdusalomova Shohista Yodgorbek qizi

Andijon davlat pedagogika instituti magistranti

Annotatsiya: *Maqola boshlang'ich sinf o'quvchilarining ona tili darslarida nutqiy kompetensiyalarini shakllantirish va muntazam takomillashtirib borish shartlari, bolalarning tengdoshlari va kattalar bilan o'zaro munosabatlarda erkin ishtirok eta olish sifatlarini takomillashtirish orqali ularni mustaqil hayotga tayyorlash, pirovard natijada muloqotchanlikni takomillashtirish to'g'risida fikrlar bildirilgan.*

Kalit so'zlar: *nutqiy qobiliyat, kompetensiya, erkin ishtirok, kasbiy ko'nikmalar, o'zaro munosabat, faoliyat, samara, til, nutq, noverbal vositalar, verbal vositalar, muloqot.*

Boshlang'ich ta'lim bosqichi — bu bolaning shaxs sifatida shakllanishi, tafakkur va nutq rivojlanishining poydevori qo'yiladigan davrdir. Aynan shu bosqichda o'quvchilar tilni o'rganish orqali kommunikativ kompetensiya, ya'ni o'z fikrini to'g'ri, aniq va mantiqiy ifodalash, boshqalar nutqini tushunish, madaniy muloqot yuritish ko'nikmalarini egallaydi. Ona tili darslari bu jarayonning markazida turadi, chunki bu darslarda til, nutq, muloqot madaniyati, so'z boyligi va fikrlash uslubi shakllantiriladi.

Nutqiy kompetensiya – bu o'quvchining til vositalaridan foydalangan holda muloqotga kirishish, o'z fikrini og'zaki va yozma tarzda ifodalash, shuningdek, boshqa shaxslarning nutqini tushunish qobiliyatidir. Nutqiy kompetensiya – bu o'quvchining til vositalaridan foydalangan holda muloqotga kirishish, o'z fikrini og'zaki va yozma tarzda ifodalash, shuningdek, boshqa shaxslarning nutqini tushunish qobiliyatidir. Ushbu kompetensiya o'quvchining kommunikativ va ijtimoiy faoliyatining asosini tashkil etadi, chunki u nafaqat so'z boyligi va grammatik bilimlarni o'zlashtirish, balki fikrni mantiqan izchil, tushunarli va ta'sirchan tarzda ifodalash imkonini beradi.

Boshlang'ich sinf o'quvchilari uchun nutqiy kompetensiya quyidagi tarkibiy elementlarni o'z ichiga oladi:

1. Tinglab tushunish kompetensiyasi – og'zaki ma'lumotni eshitib, asosiy mazmunini anglash, savol-javob orqali fikr almashish;
2. Og'zaki nutq kompetensiyasi – so'zlash, fikrni izchil ifodalash, muloqot davomida adabiy talaffuz va grammatikani qo'llash;
3. O'qish kompetensiyasi – matnni tushunish, asosiy g'oyani aniqlash va olingan ma'lumotni mantiqan tartibga solish;
4. Yozma nutq kompetensiyasi – fikrni yozma shaklda aniq, grammatik jihatdan to'g'ri va izchil ifodalash.

Tilshunos va pedagog olimlar ta'riflariga ko'ra:

- N. Chomsky "kompetensiya"ni shaxsning ichki til qobiliyati, ya'ni grammatik tizimni egallaganlik darajasi sifatida izohlaydi.
- M.A. Xolidov (o'zbek tilshunosi) nutqiy kompetensiyani "nutqiy faoliyatni tashkil etuvchi, ijtimoiy va kommunikativ tajribaga asoslangan amaliy malaka" deb talqin etadi.

Ona tili darslari nafaqat grammatik bilimlarni o'zlashtirish vositasi, balki o'quvchilarda nutq madaniyati, tafakkur madaniyati va kommunikativ kompetensiyani shakllantirishning muhim omilidir. Tilni chuqur o'rganish, uni to'g'ri va maqsadga muvofiq qo'llay olish — o'quvchining shaxsiy, ijtimoiy va intellektual rivojlanishida, shuningdek, boshqa fanlarni muvaffaqiyatli o'zlashtirishida asosiy poydevor sifatida xizmat qiladi. Shuning uchun ham ona tili ta'limi jarayonida o'quvchilarning nutqiy faoliyatini rivojlantirish, muloqot madaniyatini shakllantirish va ijodiy fikrlashni rag'batlantirish o'qituvchining asosiy metodik vazifalaridan biri hisoblanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Mirziyoyev Sh. "Ta'lim tizimini tubdan isloh qilish to'g'risida"gi Farmoni., 2017
2. Mirziyoyev Sh. "Kasb-hunar ta'limini rivojlantirishga oid" qarori. 2020
3. Abdulmajidova, M. Muloqot–Bola Psixik Rivojlanishining Muhim Omili. Barqarorlik va yetakchi. 2021.
4. Rahmatova Z.H. Maktabgacha yoshidagi bolalar nutqini o'stirish vositalarini yaratishning lingvistik asoslari: Fil. fan. b. f. dok. (PhD) ... diss. – Qarshi, 2021. – 141 b.
5. Qosimova N.A. Ona tili ta'limi jarayonida o'quvchilar nutqini so'z ma'nodoshlari bilan boyitish: Ped. fan. nom. diss. – Toshkent, 1998. – 22 b.
6. Курбонова М.А. Ўзбек болалар нутқининг прагматингвистик аспекти: Филол. фан. д-ри. ... дисс. – Тошкент, 2018. – 160 б.